

1.- LA "SANTA JOANA" DE BERNARD SHAW

No "Joana d'Arc", sinó "Santa Joana", titula l'autor la seva obra. I no la subtitula pas "drama" o "tragèdia", sinó "crònica dramàtica en sis escenes i un epíleg". I fa precedir-la, encara, d'un pròleg llarg, subtil, incisiu, tot ell cremant i mordent com una regor de sal-fumant damunt la llaga viva del gran record de la Donzella sacrificada. Millor que sis escenes i un epíleg, la "Santa Joana" de Shaw és una curta teoria vehement i nerviosa de sis jocs de converses, botafòc que prepara i suscita tota una ratlla d'explosions dins un sol acte, compost de mà mestra, que és l'epíleg. Totes les sis escenes pledegen per l'epíleg; àdhuc diríem que per ell han estat escrites. I en ell, on veiem Joana convertida en Santa, l'autor mou els braços lliurement, es fica dins la figura de la heroïna, i llença al front de la gent d'avui tot el fel que l'acció de les sis escenes ha fet espes-seïr dins el flascó de la faula històrica, i que en aquest epíleg, quan les figures de carn i ossos ja són aparicions de llum i d'ombra, sembla que els corri per les venes pàl·lides, com una sang del més enllà, no ben mundada de les passions que feien moure-les, pel bé i el mal, damunt la terra. Aquest epíleg és d'una grandesa bàrbara, d'una simplicitat lineal, d'una contundència que esborrona. Si tota l'obra, més que una escenificació de la vida i la mort de la Donzella, és un procés de la seva curta epopeïa d'amassona batallera per Déu i la França, que culmina amb la presó, la causa, la sentència i el martiri, aquest epíleg és com una mena de post-sentència, des del mig de la qual la acusada, fent d'advocat d'ella mateixa, i de

judge dels seus acusadors per amor a ella mateixa, fa veure al públic d'ara la cara i la creu, amb respostes i preguntes d'irònica indignació continguda i dolorida, no ja del seu gran cas particular dintre la història d'un moment del món, sinó de tots els grans casos en general dintre la vida de la humanitat. La marxa de la acció, en totes les obres de Shaw, pren un no sé què de mecànicament guinyolesc (molt anglès, s'ha de dir) que a nosaltres llatins (a mi, al menys) ens fa mal i ens irrita com un insult a l'Esperit. La marxa de l'estil, en canvi, pren sempre en Shaw una molt fina agilitat intel·ligent, i sovint una tebior humana que fa de les paraules com una mena d'epidermis sedosa del pensament. En la "Santa Joana", sigui per la categoria especial de l'argument, sigui per la atrevida gradació harmoniosa dels replans dels quals va caminant la acció dramàtica, al costat de la vivacitat tan elegantment funambulesca de Shaw, trobem, tant en el fons com en la forma, una molt noble i molt pura resonància esquilina i un retallament d'idees i d'imatges d'una netedat de coses al migdia. Doncs bé: l'epíleg de les sis escenes no vé a ésser res més que una vindicació, una puntualització, un posar les coses al seu lloc, per part de Joana. I la soledat de la Donzella màrtir, que, durant les sis escenes, era com el punt fixe al volt del qual es movia la agitació dels personatges del drama, fent d'ella com una serena imatge suau, tota comprensió i lògica, barallant-se a cops de sentit comú amb la molt il·lustre gentalla que la volta i la tèm (ella és solució; els altres no son més que problemes),

es converteix en aquest epíleg en un gran acompanyament que dóna voltes entorn dels personatges que ella dirigia, i els coacciona, i els inutilitza per a la acció. La tesi del drama troba en l'epíleg la seva antítesi. Joana d'Arc s'ha convertit en Santa Joana. La acció s'ha fet idea, i el procés s'ha tornat símbol. Jo crec que tota l'obra no és res més que un pretext per escriure aquest epíleg admirable. Llàstima gran que la dèria paradoxal de Shaw rosegui com un corc, també en aquest epíleg, la rica fusta del diàleg!

Jo no sé quina ha sigut la intenció del gran comedïograf irlandès en escriure la "Santa Joana", i per esbrinar-ho no serveix pas de gaire la lectura del pròleg. Possiblement, com ha fet en les altres obres seves, s'ha interessat per un tema que li permetés el lliure joc de la ironia, l'humorisme i la paradoxa, pel damunt del fet real, cruament humà, i capaç de furnir-li bona avinentesa per demostrar al públic que dins de l'escriptor temible s'hi amaga una gran reserva de pietat i de caritat, d'adoloriment cordial enfront del pròxim, la qual cosa ja sabíem fa molt temps: és el delme dels esperits alts. Si damunt el fet real, històric en el cas de la "Santa Joana", hom pot fer-hi volar de més a més la imaginació, i encarar-se amb una de les qüestions que més han sotraquejat les consciències dels homes, no pas prenent partit sino especulant com qui fa jutglaries, millor que millor. Tot això, volent-ho o no, Shaw ho ha vessat en la seva "Santa Joana", i ens ha donat una mena de diagrama de les altes i baixes de la psicologia de diversos estaments davant el fet concret religiós en un moment determinat de la història de la religió. Jo crec que els dos límits extrems d'aquest diagrama, encarnats per dos personatges absolutament oposats davant d'un mateix punt de baralla, son Joana d'Arc i l'Inquisidor. De l'un a l'altre, passen totes les figures de l'obra, com matissos diversos d'un mateix raig de sol. Tots ells parlen de Déu, però en posar-se en contacte veiem que cada u parla del "seu" Déu. Naturalment, no s'entenen. I la tragèdia esclata. I cau anorreat (com sempre, com sempre!) aquell d'entre tots ells qui més s'apropa al Déu

veritable. Ja pot comprendre's, doncs, que si l'obra finís en caure el teló després de la sisena escena l'espectador tindria completa llibertat per dir que Shaw ha escrit un drama immoral. D'aquí ve la necessitat de l'epíleg, i la seva gran força contundent. Però pel fet d'haver escrit aquest epíleg (realment, aquest epíleg val molt més i explica moltes més coses que no pas un pròleg!) Shaw salva tots els compromisos morals i materials que ha fet esclatar sense resoldre'ls al llarg de les sis escenes. I Joana, que a fi de comptes creu en el "seu" Déu, però amb més humilitat de cor i de seny que les altres figures del drama, resta com l'únic personatge que creu, netament en Déu; i en l'epíleg, per la simple força que li encomana la seva gran puresa de seny i de cor, Joana s'ens mostra com la encarnació del sentit comú, de la lògica indesviable, del tocar de peus a terra, pel simple fet d'haver cregut en el "seu" Déu, exactament com tots els altres personatges de la obra, però amb intenció pura, i amb cor humil, sense convertir la seva creença en un negoci d'ànima, al contrari de tots ells. I aquesta és la formidable paradoxa de la "Santa Joana" de Shaw perquè en fer veure al públic el muntatge psicològic de les figures que la volten, Joana, que ha passat per les sis escenes com una dona simple entre ànimes de conxorxa i de clar-obscur, s'omple de llum en l'epíleg, i per obra i gràcia de la seva ingenuïtat de dona que sab el que es fa perquè "li manen de dalt", sense amoinar-s'hi gaire, ni discutir-ho, ni controlar-ho, senzillament perquè confia en ella mateixa, contra la desconfiança dels altres, ella, la dona inerm, venç, més enllà del martiri i de la mort, les pobres ombres dels seus acusadors i jutges qui, ara, ja creuen en ella i en la seva raó, però que, a desgrat d'això, encara, si venia novament al món, tornarien a judicar-la i a condemnar-la... És la victòria del deure contra el dret, del lirisme contra la tècnica, de la Consciència contra la Justícia. Decididament, Bernard Shaw és un gran paradoxal. A través de tota l'obra Joana la Donzella fa l'efecte d'ésser l'únic personatge completament normal de l'obra, perquè és l'únic que creu; creu, i res més. Els altres son figures

semi-normals, que es pensen creure, però que en posar-se en contacte amb Joana, deixen de creure o creuen més del que humanament poden. I això teatralment tan simple, és el que motiva la grandesa de Joana tot al llarg del drama, i el que li dona la gran corporeïtat esquilina de què parlavem. Té més de dòna que de santa; prou que es veu en l'epíleg. Shaw, tancant l'obra amb una lleu ditada lírica, li fa dir: "Oh Déu que has fet aquest món tan bell!

Quan estarà disposat per a rebre els seus sants? Quan, Senyor, quan?". I aquest final esguerra l'obra. Perquè el món no ha estat ni estarà mai disposat a rebre els sants, sinó els humans. Els sants ho són després d'haver passat pel món. I heu's ací la darrera paradoxa d'aquesta "Santa Joana" paradoxal: que entre tots els seus personatges potser no n'hi ha més que un no ben bé normal: l'autor.

A. ESCLASANS

2.- BELLESA, TE'N VAS...

Bellesa, te'n vas de mi,
àgil a portar la dansa
que et fa i et desfà i no et cansa,
forma breu d'una esperança.
Bellesa te'n vas de mi
i em deixes sol i mesquí.

Bellesa, te'n vas de mi,
empremta de dansarina
on la finor s'endavina
de l'adeu de la boirina.
Bellesa, te'n vas de mi
i em deixes sol i mesquí.

Bellesa, te'n vas de mi.
Quan cercaré deslliurança,
petja alada de recança,
qui fixarà l'enyorança?
Bellesa te'n vas de mi
i em deixes sol i mesquí.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

"Maternitat", per Francesc Vayreda

4.- FRANCESC VAYREDA Nat a Olot, l'any 1888

•D'aquest si que hom pot dir sense eufemismes que és un gran pintor... Francesc Vayreda és dels pocs que tant aci com a París, com en qualsevol altre lloc, han sabut assimilar-se el sentiment de la pintura de Cézanne en comptes de pastixar el seu estil. La pintura d'aquest artista participa de la fortalesa i estructuralitat cézannianes i de la seva vidència objectiva, d'aquesta persuasió que cada dia les acostava a la certitud estètica al llarg de la tradició pictòrica francesa. Demés és pintura saborosa i sensual per la mestria, per la decisió espontaneïtat amb que «'obrir» la manipula. De Cézanne diuen que empasta el color damunt la tela com el paleta el morter damunt les murals parets. Cosa semblant hom podria dir de «l'ofici» d'En Vayreda. La seva pintura ja seria per l'ofici una pintura saborosíssima si no tingués la valor intrínseca enorme de la seva visió.

(J. S. De «La Publicitat» de 5-IV-1917)

•L'art d'En Vayreda, fill, nítid, precís i agut, s'ha afilat més encara i, sobretot, ha adquirit una plenitud que per ell voldrien alguns mestres madurs... Res tan català han produït els artistes de la nostra terra com aquest art d'En Vayreda, res tan mediterrani; té totes les qualitats i els defectes de la raça: una gran saba realista, un gran desig de fidelitat, un gust per la sobrietat i una necessitat d'equilibri i de claretat formal—una grassa sanitat espiritual gairebé rústega...

En Vayreda començà de pintar com el seu pare: res tan funest, modernament almenys, com les dinasties artístiques. Per arribar al lloc que avui ocupa dintre les Arts, no hi va planyer res; es situà, molt aviat, al cantó oposat de la tendència del seu pare. Si Joaquim era tendre, Francesc podia esdevenir massa tendre; si Joaquim fou impressionista, Francesc podia esdevenir-ne exclusivament. Francesc visqué les turbulències estructuralistes, visqué la claretat provençal de Cézanne i la claretat dels primitius d'Itàlia. El paisatge de la seva terra l'ha amorosit i avui davall l'estructura explícita i de la precisió dels seus paisatges s'hi sent recobrada l'humana tradició: l'art immortal del seu pare alena d'una manera natural i sense cap mena de perill en l'obra personalíssima d'En Francesc.

(Rafel Benet. De «La Veu de Catalunya» de 17-XI-1923)